

Ébredés Bozsenciben

NAGY LÁSZLÓ MAGYARUL ISMERETLEN VERSE

Szeszélyes a kutató szerencséje. Egy évtizeddel ezelőtt a szabadkai levéltárban hosszú napokon át kerestem az iratot, amely igazolhatta volna ama tényként kezelt verziót, hogy az első szabadkai bankot valóban Kosztolányi nagyapja alapította. Ez hitelesíthette volna ama képet, melyen költőnk bölcsője az amerikai pénzügyletekben is jártas nagyapja szeme előtt ring. Végül meg is találtam, rajta Kosztolányi Ágoston nevét is, de bizony nem ahol reméltem, az alapító főemberek, hanem csak az egyszerű tagok között. Most meg, hogy Bulgáriában Nagy László kedves helyein vendégeskedtem, váratlanul is kinccsel ajándékozott meg a filoszszerencse. Pontosabban szólva Sztaniszlav Szivriev író barátunk, akit Nagy László „Szivri Pasá”-nak titulált. (Kortárs, 1976. 10. sz.)

Először hinni sem akartam, hogy tényleg ismeretlen műre bukkantunk. Azért nem, mert Nagy László gondosan számon tartotta a verseit, az általa sajtó alá rendezett utolsó, *Jönnek a hárangok értem* című kötetébe minden kész versét felvette, sőt a leadás előtti napokban erejét megfeszítve még egy sor versötletét is megvalósította, hogy minden együtt lehessen, amit fontosnak gondolt. Hozzá ez az írás jelentős eseménynek készült, eltökélt munka eredménye, bolgáru a Bolkanszko Známe című gabrovói lapban meg is jelent (még 1976 októberében), tehát kizárható ama lehetőség, hogy költőnk elfelejtkezett róla. Ezért óhatatlanul arra kellett gondolnom: talán nem érezte magához méltónak, vagy valamelyik már megjelent írásából rögtönzött az alkalomhoz való szöveget. Erre mutatott a kézírás grafikusai kére valló szépsége, kész verseit szokta volt így letisztázni, ha velük valakit meg akart ajándékozni. S erre, a változatjellegre vallott néhány motívum is, amelyek *Éljenek a fák!* című költeményében is jelen vannak.

A gondosabb összevetés rácsáfolt gyanakvásomra, kiderült, hogy a két mű minden rokonsága ellenére, Szivriev ajándéka, teljesen szuverén, jellegében nagyon is eredeti és értékes alkotás. Erre figyelmeztet maga a cím is: *Ébredés Bozsenciben*.

Bozsenciben 1976 szeptemberében járt Nagy László, közvetlenül a Botev-díj átvétele után. Fáradtan érkezett, de a nagy megtiszteltetés élményével, s készen a csöndes feloldódás érzéseire. S Bozsencinél erre alkalmasabb helyet elképzelnem sem lehetne. Az út a legendás Sipka-szoroson át vezet, mandulamezők és gyönyörű erdők között. Maga a falu, Bozsenci mintája annak a településformának, melyben Nagy László vároreszménye gyökerezik. A völgy édeni szépsége, a műemlékházak: szerves teremtményei s egyszersmind ékességei is a tájnak. Az arányérzék, a célszerűség és otthonosság időtlen remekei. Az építészeti vita rossz ízei után vigaszt és gyógyulást kínálhattak a paneldobozok közül érkező s benzinbűztől gyötört költő számára. Élt is az alkalommal. Érzékeivel azonnal horgonyt vetett a neki való dolgokban. Ahogy Szivriev elbeszéli, már sötétedett, mikor az ő nyaralójába érkeztek, de költőnk még tüzetesen végignézte a ház és az udvar minden tartozékát: a kemencét, a gyalupadot, a jó szerszámokat. A kandallóban hasábfák égtek, a kemencében cserépben sült a gyöngye disznóhús, kint tücskök szóltak, s a tiszta és éles levegő kifogyhatatlan bőséggel töltötte be a falut, táplálta a tüzet, a kedvet és a vendég sokszor becsapott étvágyát. Másnap Trevnóba és Eterbe is elment. Végigjárta a kovácsok, bogárnok, vas- és fémművesek műhelyeit, megfigyelte, miként lehet a patakok erejével gépeket működtetni, megérdeklődte a házakat fedő cserépvékony kőlapok titkát. Aligha azért, hogy ismereteit bővítse, hanem hogy a természetben való otthonosság s az anyag alakításának bolgár készségeiben testvérhajlamokkal találkozhasson. A bozsenci vendégház somfáját emlékezete térképének központi helyére jegyezte, akár a

Szivriev család kedvességét. Le is rajzolta. Ami ezért is említésre méltó, mert ámulatát és rajztudományát ekkor már a kétéves unoka: Boszilka tartotta hatalmában, akinek varázsát csak sejtethetem, ha azt mondom róla: cserfes angyal.

Nos, itt Bozsenciben írta Nagy László a szóban forgó művet, Szivriev is szerette volna, ha a helyi (gabrovói) lapot megtiszteli, s a költő is érezte a gesztus szükségét. El is kezdte már másnap (szeptember 11-én), aztán elmentek Szmolenbe, ahol díszpolgárrá választották, s csak aztán, már hazaindulásuk napján (szeptember 17-én) adta át Nino Nikolovnak, hogy lefordíthassa. A szmoleni vendégség zavartalan folytatása volt a bozsencinek, csak megyei arányokban s egy mitológiába illő vidék díszletei közt.

Mindezek ismeretében meglepheti az olvasót a szóban forgó írás nagyobb részét átható keserűség. Az a költő szólal meg itt is, aki saját egészsége, szervezete romlásaként szenvedte a természet elszennyeződésének világjárványát. Az *Éljenek a fák!*-kal való hasonlóság is ebben van. Néhol szó szerint való. Mindkét műben „fekete impérium”-nak nevezi a szervezetében is terjeszkedő pusztítást. Megismétlődik a fájdalmas ábránd is: „Zöld menyezetű klinika kellene immár. Gyógyítsatok meg nyírfa-doktornők,...” A kidöntött fákon mindkét műben „saját monogrammm”-ját is látni véli, mindkettőben „ kozmikus testvérei”-nek nevezi a fákat, közös a bölcsődalt idéző motívum is („Zöld csillagom tente, tente”), a „vonalzós, vak tervezőre” szegeződő vád, s mindkettőben ezekkel a szavakkal élteti halálra ítélt testvéreit: „Éljenek a fák!”

Az egyezés tehát látszólag elég nagymérvű. Mégis jogosnak véljük állítani, hogy az *Ébredés Bozsenciben* szuverén alkotás. Legszembeötlőbb bizonyossága ennek az a fordulat, mely a kétségbeesés tetőpontján következik be: „László, ébredj fel, ez itt Bozsenci!...” Ez a fordulat egy emberibb közeg tényére eszmélteti a költőt, s az előbbi fekete képsort a rossz álmok szférájába utalja. A riasztó diagnózist átható keserűség és harag — híven a pillanathoz — itt a gyógyulás és a béke szólama alá merül, s a kizengésben föl is dereng a gyógyító harmónia. S aki ismeri Nagy László költészete utolsó periódusának halállal jegyes zordságát, ezt a fordulatot önmagában is kivételes nyereségként értékelheti, kegyelmi pillanat művének.

Persze az ilyen fordulatok hitele csak a vers egész összefüggéseiben minősíthető. Nos, az *Ébredés Bozsenciben* eredetiségét az *Éljenek a fák!*-hoz képest éppen az adja, hogy minden részlete összhangban van a benne megvalósuló feloldással. Még a két vers azonos mozzanatai is. Nem csak azért, mert az említett fordulat egy álom távolságába billenti a gyötrelmes tényeket, hanem mert az *Éljenek a fák!* optikája víziós természetű, dikciója zaklatott, a bozsenci írás előadása viszont higgadt és közlő jellegű: sóvárgással árnyalt szabatos tudósítás a költő otthoni állapotáról. Jellegadó az a különbség is, mely a két mű rétegzettségét illetően mutatkozik. Az *Éljenek a fák!* zöld menyezetű klinikáját és nyírfa-doktornőit egy másik, egy „Hűtlen” asszony ellenében óhajtja a költő, a természet tehát a szerelem veszendősége folytán vált ennyire becsessé, így az élet egészével is szorosabb viszonyba kerül az alapmotívum. Ezzel rétegzettebb és bonyolultabb is az előbbi, az utóbbiban áttetszőbb síkon és közvetlenebbül jelenik meg a „fekete impérium” és a kozmikus testvériség ellentéte. Az *Éljenek a fák!* gazdagabb és jelentősebb mű, az *Ébredés Bozsenciben* bensőségesebb. Talán éppen alkalmi jellege miatt.

Az alkalom, mely szülte, az állandóbb tartalmak finom áthangolása mellett egy sor bozsenci vonással, árnyalattal is hozzájárul a sajátos karakter megteremtéséhez. Itt is feltűnik a bolgár népköltészet ismerős réme, a „Cseren Arapin”, hogy a nálánál is szörnyűbb ellenség végzetessége kitesse. Új és jelentős mozzanat a kitüntetésre vonatkozó mondat. Szivriev és udvarának megjelenése már sűrítve hozza az alkalom jegyeit, a „kis zöld bokor”-ban, aki „baba-kezét nyújtja” és „Isten hozott Laci bácsi!”-val köszönti a vendéget, úgy jelenik meg Boszilka, hogy a kép logikája töretlen marad.

Mindezeknél fontosabb azonban, hogy még előbb, ahol még a „fekete impérium”-ról van szó, a higgadt közlő jellegén belül direkt módon is és szelídebb mozzanatok beszövése révén is megjelenik a békesség óhaja, mely aztán beteljesedik. — Hála Bozsencinek.

KISS FERENC

Ezt a bozsenci
sompát az ide-
Körmön Se. Szörvenc

nek
és kívánom, hogy "liss g...
1976. IX. 12. mindig ilyen kemény: g...
Nagy László g...bo.